

3. Витвиця у складі давньої Речі Посполитої. /1340-1772 роки/

У 1340 році давня українська держава на території нашого краю – Галицько-Волинське королівство – перестала існувати. Її окупувала сусідня королівська Польща [1].

Період польського панування тривав понад 400 років. На жаль, ми маємо небагато відомостей, що стосуються нашого села у цей період.

Витвичани у національно-визвольній війні під проводом Богдана Хмельницького

Збереглися два документи, які достеменно стосуються участі наших земляків у національно-визвольній боротьбі часів Хмельниччини. Вони підтверджують думку про те, що перехід галицької, і в тому числі витвицької шляхти на службу до польського короля був позірним.

Зокрема, маємо публікацію у журналі “Жерела до історії України-Руси”, який видавало у Львові Наукове товариство імені Шевченка [2]. У випуску за 1898 рік

“...Серед повсталих були селяни, міщани і дрібна українська шляхта.

Щодо неї, то варто навести документальні свідчення про шляхтичів Витвицьких з Вітвиці: “Вони, будучи грецької віри, мали хибну надію, що будуть панувати, розбили 16 жовтня хоругву Станіслава Ліпницького, що ледве сей остався при життю».

В монографії В. Гудзиновського “Хмельниччина в Галичині” (Львів) також згадується про участь витвичан у повстанні Богдана Хмельницького:

“...При розгляді походу на Долину не можна обминути і наскоку дрібної русько-української шляхти з Вітвиці на місцеву соляну жупу” [3].

З документу не можна зрозуміти, на яку саме “місцеву соляну жупу” наскочили витвичани — долинську чи витвицьку. Ймовірно, що у Вітвиці теж

¹ [1] Як уже згадувалося, після падіння Галицького королівства галицькі бояри і дружинники перейшли на службу до польського короля і стали називатися шляхтою. Новий шляхетський стан підтверджувався новими документами - грамотами уже польської королівської канцелярії .

Можливо, згадана у легенді про заснування Вітвиці грамота боярина Волошина була саме таким документом. Тим більше, що у грамоті йдеться про короля Владислава-Ягайла, котрий керував Польщею в 1387-1434 р.р.

² [2] Джерела до історії України. Видавництво НТШ. Львів, 1898 р., №43, стор. 311/

³ [3] Скворій Р. На Болехівських Видноколах //Газета “Свіча” 1.09.1991

була соляна жупа – тобто “підприємство” для виварювання солі.

Татарські набіги

Як уже згадувалось, впродовж століть Галицька земля, в тому числі околиці Долини й Витвиці, часто зазнавали нападів татар. За сто років - від 1594 р. по 1695 р. край зазнав три спустошливі багатотисячні нашествия ординців, під час яких, напевно, постраждала і наша Витвиця.

Набіг 1594 року. Великий такий набіг був у 1594-му році. Тоді татари вдерлися на Покуття. Вздовж Карпат палали міста й села. Як подають польські історики, дощенту були спалені Снятин, Обертин, Тисмениця, Єзупіль, Галич, Калуш. З димом пішли також Долина, Стрий і навколишні села, що належали до Долинського староства.

Набіг 1672 року. Наступний великий набіг татар на Галичину відбувся в 1672-му році. Татарська орда під проводом хана Аджі-Гірея дійшла до Самбірщини. Проти татар виступив польський король Ян III Собеський. Він гнав орду Аджі-Гірея з Самбірщини через Стрий на Болехів, Долину і Калуш.

Значні сутички між татарами і військами Собеського відбулися на полях Надієва, Ракова і Крехович. Полеглих у бою поховано в братських могилах, які й донині височать біля Надієва. Вирішальна битва між татарами й військом польського короля відбулася біля села Петранка під Калушем. Татари були розбиті.

В полон потрапило 8 тисяч татар. Було визволено 10 тисяч ясиру. Частину полонених татар Ян Собеський подарував перегінському князеві Шумлянському.

Ці подаровані полонені татари з часом змішалися з місцевим населенням. Цим можна пояснити те, що багато жителів сучасних Тисова, Труханова й донині мають у своєму зовнішньому вигляді де-які татарські риси. Тут досі збереглися специфічні татарські звичаї. Наприклад, найкращими ліками від усіх хворіб тут вважають кобиляче молоко, а молодій до вінка вплітають часник. В селах трапляються прізвища татарського походження, як-от: Бунджар, Фенджар, Янчар, Гассан та інші.

Набіг 1695 року. Новий татарський похід на Галицьку землю відбувся в 1695-му році. 80-тисячна татарська орда під проводом ханського сина Шебас-Гірея рушила на Львів.

Кілька днів тривали бої під Львовом, але врешті татари відступили до Дністра в напрямку Галича.

Звідси хан послав свої загони на навколишні міста й села, а саме на Стрий, Болехів, Долину. Очевидно, що серед сіл, які зазнали татарського нападу, була також і Витвиця, але історія не зберегла про це прямого письмового свідчення.

Татарські набіги у переказах витвичан. Проте, крім письмових свідчень, які ще можуть бути виявлені, є інші свідчення – перекази, що дійшли до нас через століття. У витвицьких переказах про татарські набіги часто згадується сюжет про татарина і бочку з капустиним розсолем. Нібито татарин, що ввірвався на садибу нагнувся над бочкою за капустою, а відважна витвичанка вхопила його за ноги і втопила.

Ще один переказ про татарські набіги розказує, що на млаках, які тягнуться на Берегах, позаду колишніх садиб Волковецьких, Витвицьких, Ільницьких втопився разом з конем якийсь важливий “татарський мурза”. Той мурза був такий багатий, що на його коні було сідло із золотими стременами. Принаймі частина правди у тій легенді є – втопитися там можна і зараз, причому разом з конем.

Із татарським набігом пов’язана і популярна на Малиновищі легенда про барвінкову поляну на хребті Сушина. Нібито татари напали на витвицьке весілля. Молода у барвінковому вінку втікала від них на Сушину. По дорозі вінок загубився, і там де він упав з’явилася ця барвінкова поляна [4].

Ці витвицькі перекази про татарські набіги вказують, що Витвиця таки зазнала і цього нещастя. Не могли вони виникнути на порожньому місці.

Поява у Витвиці закріпачених селян

Як уже згадувалося вище, у 1515 році у Речі Посполитій була проведена загальна королівська ревізія держави. Документи цієї ревізії збереглися. Вони свідчать, що на той час Витвиця була поселенням вільних людей. У цих документах ще не зафіксовано родин, які відробляли панщину, тобто закріпачених селян.

Виходить, що вони з’явилися пізніше, після 1515 року, найімовірніше – після Хмельниччини – кінець 1600-тих або аж 1700-ті роки.

Є думка, що поява закріпачених селян у Витвиці з’язана із поміщицьким маєтком на Вигадівці. Поміщика у нас називали дідичем. Поміщицька земля була в урочищі Луги, нижче села. Дідич володів також великими ділянками лісу.

На жаль, ми дуже мало знаємо про обставини появи на Вигадівці поміщицького маєтку. Хто й коли подарував ці землі між Лужанкою і Свічею дідичу, ким були ці перші поміщики на сьогодні невідомо. У згаданій королівській ревізії про існування маєтку ще не згадується.

Однак наші сільські старожили однозначно переказували, що витвицька

⁴ [4] Примітка Мирослава Янишівського 2020 р. У підлітково-дитячому віці пасучи корови я дійсно не раз зустрічав цю поляну на горі Сушині. Вона була біля самого хребта. Однак у теперішні часи не можу на неї потрапити. Не виключено, що її знищили під час прокладання трубопроводу на початку 80-тих років.

шляхта не має ніякого відношення до маєтку на Вигадівці. Його власниками завжди були чужі, не витвицькі люди.

Закріпачені селяни могли з'явитися разом з першим поміщиком, або при черговому купівлі-продажу маєтку. Цими кріпаками дідича були родини не витвицького походження, бо в селі проживала вільні люди /шляхта/.

Кріпаків у дідича було небагато, бо небагато було й орної землі, придатної для ведення великого сільського господарства.

Про походження перших власників маєтку на Вигадівці можуть підказати перекази про родину Халупінських. За розповідями старожилів, Халупінські походять з Польщі. Халупінський служив у дідича гайдуком. Гайдук час від часу на світанку їздив по селу на коні, грав у трубу і кликав кріпаків на панщину: “Хлоп’я, на панщини!”.

Якщо так, то найімовірніше, що цей гайдук і дідич були земляками, тобто дідич також походив з Польщі.

Імовірно, що серед закріпачених селян Витвиці була ще одна група родин, яка не зв'язана з маєтком на Вигадівці. Це могло бути поселення втікачів з інших місцевостей на землях багатших родин корінної витвицької шляхти. За право користуватися землею ці поселенці повинні були відробляти її власникам певну кількість днів на їх землі. Це вже була така полегшена форма панщини.

За усними переказами, що передавались із покоління в покоління, один багатий витвичанин із родини Витвицьких-Дебернюків володів великими ділянками землі на Путні: на Ліщинах, на Лазіщині і частиною лісу на Осічній. Нібито він також мав кілька сімей кріпаків. Зокрема, за цими переказами відомо, що у нього відробляла панщину родина Борисів. Через століття до наших днів дійшла приказка, яка побутує в селі й донині: “Так ідеш, як Борис на панщину”.

Таким чином, десь у 17-ому або 18-тому столітті у Витвиці, крім основного населення, яким була дрібна шляхта /вільні господарі/, з'явилася ще одна верства – закріпачені селяни. Таких селян називали хлопами.

Аналіз прізвищ у витвицьких церковних книгах 19 століття, дає підстави вважати, що закріпачених родин було значно менше, ніж родин вільних селян – шляхти.

Київський єпископ з Витвиці

На історичний період приналежності краю і Витвиці до старої Речі Посполитої припадає життя та діяльність видатного церковного та державного діяча Станіслава Витвицького /1630-1697 р.р./

Історія життя цього великого витвичанина мало вивчена і виглядає майже неймовірною. А між тим – його портрет міг би бути у сільському храмі,

як високого церковного достойника, народженого у нашому селі.

Станіслав народився у Витвиці у 1630 році у сім'ї шляхтича /вільного селянина/ Самуїла Витвицького. Напевно, батьки Станіслава були дуже заможними, бо якимсь чином він навчався у **Люблині та Парижі (!!!)**.

Зробив блискучу духовну кар'єру і в 1677 році, у віці 47 років був призначений папою **київським єпископом греко-католицької церкви**.

Через невідомі нам обставини на цій найвищій духовній посаді нашої столиці пробув недовго. Найімовірніше, просто був запрошений до двору польського короля Яна III Собеського, де відав справами греко-католицької церкви. Пізніше наш земляк став видатним дипломатом Речі Посполитої. Його прізвище фігурує у складі делегацій до Франції, Данії, Німеччини [5].

Станіслав Витвицький є також автором духовних і літературних праць, виданих у Кракові та Варшаві. В останні роки проживав у Познані де й помер 1697 році.

⁵ [5] Іван Франко. Зібрання творів у 50 томах. Том 46, книга 2, с.51. // Київ. Видавництво "Наукова думка", 1985 р.